

Pojem - nasouzení

Paul Ricoeur začal užívat termínu „narativní identita“ teprve poté, když znovu četl svůj původní text *Času a vyprávění*. Sám ovšem říká, že „tento pojem konceptualizoval“ (1993, *Myslet a věřit*, Praha 2000, str. 119). Rád bych se podíval do francouzského originálu, zda v překladu slovo „pojem“ odpovídá francouzské „concept“ nebo slovo „notion“. Bylo by ostatně zajímavé si o tom přečíst víc na různých místech Ricoeurova díla, přinejmenším z pozdějšího údobí. Měl bych hned několik otázek: znamená konceptualizace pojmu jeho ustavení? Anebo je pojem ustaven jinak, a teprve konceptualizace jej upřesní a takříkajíc „doustaví“? J. B. Kozák mluvil o tom, že pojem musí být „nasouzen“, a zdůrazňoval, že soudy předcházejí pojům (a že jsou teprve zpětně upřesňovány těmi pojmy, které se jim zdařilo nasouzením ustavit). To se mi zdá velmi rozumným řešením otázky vzniku resp. ustavení pojmu. Protože však je nejen mezi obyčejnými lidmi, ale i mezi vědci a dokonce mezi filozofy bohužel častým zvykem zaměňovat „termín“ s „pojmem“, musím vzít (byť nerad a jen provizorně) v úvahu, že Ricoeur měl na mysli konceptualizaci slova, termínu, nikoli pojmu (= konceptu). Pravděpodobnější však je, že v původním francouzském textu je termín „notion“, který poukazuje spíše k znalosti, obeznamenosti, k jistému typu přibližného vědění, které bohatě stačí pro každodenní praktickou potřebu, ale jehož hranice zůstávají poněkud nezaostřeny. Např. všichni víme, tj. přibližně víme, co to je „pes“, ale nemusíme si vědět rady, jak upřesnit právě ty vlastnosti, které třeba z pouhé „šelmy psovité“ dělají „psa“ ve smyslu jednoznačné taxonomické jednotky. Důležitost takového přesného určení se ukáže obvykle teprve tehdy, když se setkáme se zvířetem, které nám psa jednak silně připomíná, ale na druhé straně zcela vybočuje některými svými vlastnostmi z rámce toho, co jsme až dosud o psech věděli a s jakými psy jsme se až dosud setkali. Tedy aplikováno: slovo „pes“ pro nás až dosud něco poměrně zřetelného opravdu znamenalo, takže bylo spojeno s nějakými našimi předchozími zkušenostmi. Tyto zkušenosti však byly pouze tzv. laické, nikoli zoologické, odborné: šlo o pouhé „notio“ (latinsky, nebo „notion“ francouzsky nebo anglicky). Konceptualizací jsme pak dosáhli toho, že už nejsme závislí jen na dosavadních zkušenostech (které jsou individuálně vždycky omezené), nýbrž že jsme schopni uplatnit ustavený, tj. nasouzený pojem i na budoucí případy, kdy nás dosavadní zkušenost nechá na pochybách, jde-li o psa. (Tím není nikterak řečeno, že onen nasouzením ustavený pojem je čímsi definitivním a nadále nenahraditelným pojmem jiným, novým, přesnějším; jednou řádně nasouzený pojem však už nemůže být upravován a měněn, nýbrž pouze vyměněn za pojem jiný.

(Písek, 020103-1.)